

PUUGIHAIGUSED LEVIVAD ÜHA LAIEMALT

EESTI LÕODUS

Populaarteaduslik ajakiri. Ilmunud 1933. aastast. 5,90 €

September-oktoober 5/2023

SUURKISKJATE SEIRE

moodsad ajad

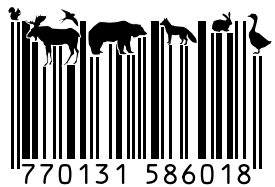
Kuidas tunda ära
MÜRGISEENT?

HARILIK MÄND
valitseb meie metsi

Mis on meie

HUNDILE

suurim oht?

9 770131 586018

2 TOIMETAJA VEERG:
Toomas Kukk

3 SÕNUMID

8 UUS ALGATUS: Päikesepark võib toetada elustiku mitmekesisust

10 SEIK: *Vaimuke, kiha, kooruke* - kauaks uinunud loomanimed. JUHANI PÜTTSEPP

12 LOODUSE SEIRE: Eesti kiirguseire hõlmab eri valdkondi UKO RAND kirjeldab meie kiirguseiret: proove võetakse pidevalt nii õhust, veest ja pinnasest kui ka näiteks toorpiimast

16 VABATAHTLIK SEIRE EESTIS

18 SUURKISKJATE SEIRE: Kas Eesti vajab suurkiskjate geneetilist seiret? MARIS HINDRIKSON koos kolleegidega arutleb imetajate geneetilise seire olemuse, võimaluste ja rakendamise üle

24 RAHVUSLOOM: Mis on meie hundile suurim oht? PEEP MÄNNIL peab hundi suurimaks ohuks ühiskondlikku halvustamist ning selle jätkuna võimalikke poliitilisi otsuseid

30 PUUGISEIRE EUROOPAS

32 LOODUSE SEIRE: Puuke on Eestis põhjalikumalt uuritud ligi poolsada aastat JULIA GELLER ja MARIA VIKENTJEVA annavad ülevaate puugiseire meetoditest ning puukide ja puugihaiguste levikust Eestis

36 JÕGEDE SEIRE: Jõgede veetaimestiku püsiseire näitab veekogu seisundit TÖNU FELDMANN ja KATRIT KARUS soovivad vees ujudes vaadata ka veetaimi: need ütlevad mõndagi veekogu seisundi ja vee puhtuse kohta

40 RANNANIIDUD: Rannaniitude seire: karjatamine suurendab liikide koguarvu ELLE ROOSALUSTE heidab pilgu rannaniitude seire metoodikale ning tutvustab ka seire põhilisi tulemusi

46 INTERVJUU: VELJO RUNNEL: loodusvaatluste tegemine rikastab elu

18

Foto: Remo Savisaar

32

Foto: Raimond Zabukas

54

Foto: Veiko Kastianje

54 TEGUTSE TEADLIKULT: Asjatundlik seenesöömine aitab pääseda halvimast Martin Tikk meenutab pealtnäha ammu tuntud tödesid, kuidas seenemürgistustest hoiduda, paraku tekitavad seened inimestel endiselt mürgistusi

58 POSTER: Vereta Jahi fotovõistluse Eesti Looduse auhind; PRIIT KESSA

60 SADA RIDA EESTI LOODUSEST: Ja seda suve ei tule enam ... LEELO TUNGAL

62 EESTI KIHELKONNAD: Anseküla kihelkond: veega piiratud ja kirikuta

68 AASTA PUU: Harilik mänd, meie metsade valitseja Ivar Sibul kirjeldab meie levinuima metsapuu varieeruvust, levikut Eestis ja maailmas ning jagab muidki huvitavaid teadmisi

74 TUNNE LOODUST: Rodo-lehevaablane *Euura Lipovskyi* Eestis

MARKO PROUS leidis Eestile uue lehevaablaseliigi, kes eeldatavasti on meil laiemalt levinud; oodatakse vaatlejate tähelepanekuid!

76 RAAMATUD

78 LIHTNE KÜSIDA

79 RISTSÕNA

80 SÜNNIPÄEVAD

ESIKAANEL:
Hunt

Kaanefoto:
Jüri Jõepera

LOODUSE SEIRE

ANNAB OLULISI TEADMISI

Looduseuurijad ja -vaatlejad koguvad loodusest andmeid kõik-mõeldavatel viisidel ja ettekäanel, alates juhuslikust vaatlusest autoaknast ja lõpetades aastakümnetepikkuse aastast aastasse korduva seirega. Sageli kannustab uurijat isiklik huvi või teadustöö, järjekordne uurimisprojekt või ka näiteks riigihankega võidetud töö. Rohkem oleme Eesti Looduse tutvustanud kodanikuteadust ja suuremaid ettevõtmisi, nagu uus taime- või linnuatlas. Seekord vaatleme pealtnäha igavavõitu ja rutiinseid seireid ja nende tulemusi.

Praeguse numbri põhiteemat kavandades tõesime üsna kiiresti, et kogu elusa ja eluta looduse seiret pole vähimatki lootust ühes ajakirjanumbris põhjalikumalt kajastada. Seetõttu valisime pigem näiteid eri valdkondadest: kiirgusseiret puukide ja puugihaiguste ning jõetaimedeni. Seire alaliik on ka vabatahtlik seire, mida korraldab keskkonnaagentuur. Loodust kasutades tuleb meeles pidada, et praegune seeneaeg toob paraku kaasa seene-mürgistusi. Mürgistuste dünaamikat jälgib mürgistusteabe keskus – eks seegi ole omamoodi looduskasutuse tagajärgede seire (lk 54).

Tänavuses eluslooduse riikliku seire programmis on 58 seiretööd – väga mitmekesistest valdkondadest ja eri suunitlusega, alates Natura metsa- ja niiduelupaikadest ning lõpetades väike-punalamesklase ja Nattereri lendlase seirega. Peale nende on tavapärane eluta looduse seire ja näiteks ilma-vaatlused. Keskkonnaagentuuri kõrval seiravad loodust ka teised asutused, näiteks puuke ja nende levitatud haigustekitajaid on tervise arengu instituut jälginud juba ligikaudu 50 aastat (lk 32).

Üsna tihti küsitakse, mis on sellest kõigest ühiskonnale ja loodusele kasu. Arusaadavamad on rahvusvahelistest kohustusest tulenevad põhjused ning vajadus koguda kiirguse ja ilmastiku andmeid. Hästi mõistetakse ka puugihaiguste (lk 32), jõevähi või suurkiskjate seire tarvidust. Koosluste ja vähe tuntud liikide püsikontrolli on raskem põhjendada. Rannaniitude ja jõetaimestiku seire tulemuste järgi (lk 36, 40) saab näiteks hinnata niitude või jõgede hooldamise edukust ja soovitada muutusi.

Seiretööd ei pruugi igal aastal muutusi näidata. Nõnda võib pealtnäha tunduda, nagu polekski tööl tulemusi. Ent võib-olla ongi parim teadmine just see, et looduse seisund on püsunud endisena? Seire aegridasid ja tulemusi oskavad paremini tõlgendada eksperdid, kellel endil on kauaaegne välitööde ja andmeanalüüsi kogemus. Aegridade talletamine ongi üks seire olulisemaid tulemusi – seire on looduse kirjeldamise veidi omamoodi osa, mis on endiselt tähtis ja vajalik.

Toomas Kukk

Foto: Toomas Kukk

EESTI LOODUS

74. aastakäik Nr 5, september-oktoober 2023

Toimetuse aadress:
Baeri maja, Veski 4, 51005 Tartu
e-post eestiloodus@loodusajakiri.ee

Peatoimetaja **Toomas Kukk**
toomas.kukk@loodusajakiri.ee

Toimetaja **Katre Palo**
katre.palo@loodusajakiri.ee

Toimetaja **Piret Pappel**
piret.pappel@loodusajakiri.ee

Keeletoimetaja **Monika Salo**
monika.salo@loodusajakiri.ee

Kujundaja **Raul Kask**
raul@ww.ee

Teabegraafika: **Andrei Kupjanski**

Makett: **Martin Mileiko** (Profimeedia)

Toimetuskolleegium:
Tiit Hennoste, Jüri Kaljundi, Toomas Kukk, Marju Kõivupuu, Ott Luuk, Lauri Mällo, Arko Olesk, Taavi Pae, Janika Ruusmaa, Irja Saar, Jaanus Terasmaa, Angelika Verš

Väljaandja: **MTÜ Loodusajakiri**
Rävala pst 10, 15042 Tallinn
www.loodusajakiri.ee
www.facebook.com/eestiloodus

Tegevjuht **Katre Palo**
610 4105, loodusajakiri@loodusajakiri.ee

Turundusjuht **Mariliis Kesküla**
501 0119, mariliis@loodusajakiri.ee

Reklaam: **Riho Kinks**
508 6690, riho.kinks@loodusajakiri.ee

Tellimine:
www.tellimine.ee/loodusajakirjad
617 7717, tellimine@expresspost.ee

© MTÜ Loodusajakiri, Eesti Loodus®, 2023

Trükitud trükikojas Printall

ISSN 0131-5862 (trükis)
ISSN 2228-3692 (võrguväljaanne)